

7. Raza S. Postpartum Psychosis. In: StatPearls. StatPearls Publishing, Treasure Island (FL), 2022.
8. Tatano Beck C. Pentadic Cartography: Mapping Postpartum Psychosis Narratives. *Qualitative Health Research*. 2020. № 30(12). P. 1851–1860.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-366-8-5>

PROFESSIONAL ORIENTATION OF PSYCHOLOGISTS DURING THE WAR

ПРОФЕСІЙНА СПРЯМОВАНІСТЬ ПСИХОЛОГІВ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Kondratenko H. S.

*Master's degree holder in the specialty
"Practical Psychology"
Mariupol State University
Kyiv, Ukraine*

Кондратенко Г. С.

*здобувач ступеня вищої освіти
«магістр» за спеціальністю
«Практична психологія»
Маріупольський державний
університет
м. Київ, Україна*

У статті проаналізовано зміст і структуру професійної спрямованості психолога, як інтегральної характеристики особистості. Наведено результати дослідно-експериментальної роботи з встановлення особливостей професійної спрямованості психологів в умовах їх роботи під час війни та діагностики професійних деформацій у психологів, що надають психологічні послуги в умовах військового стану в Україні. Узагальнено та виокремлено способи запобігання проявам професійних деформацій у психологів під час війни, які впливають на їх професійну спрямованість.

В умовах запровадження військового стану в Україні, соціальної нестабільності та посилення міграційних процесів, актуальною постала проблема удосконалення професійної діяльності психологів. Ця проблема зумовлена необхідністю надання психологічних послуг в більшому об'ємі в умовах постійного зростання соціальної напруженості та відчуття потенційної небезпеки. Професійний простір

потребує психологів, здатних успішно й ефективно надавати допомогу в ситуації перманентного стресу, спричиненого війною.

Мета – теоретично обґрунтувати й емпірично дослідити зміст і особливості професійної спрямованості психологів під час війни.

Професійну спрямованість, як зазначають Ю. Приходько та В. Юрченко, слід розуміти як «розуміння і внутрішнє прийняття особистістю цілей і завдань професійної діяльності, а також співзвучних із нею інтересів, настанов, переконань і поглядів» [4, с. 247]. О. Дубінчук визначає професійну спрямованість як принцип, характеризуючи її «як основу зв'язку загального знання та способів його застосування з певними конкретними знаннями (техніка, технологія) та прийомами використання на рівні однієї або декількох професій» [2, с. 42]. Г. Кашканова доводить, що професійна спрямованість становить «якісну характеристику особистості, утворену сукупністю певних ціннісних орієнтацій, переконань, схильностей та здібностей, які виявляються в мотивах вибору професії» [3, с. 16]. М. Дідух наголошує, що професійна спрямованість є «важливим аспектом загальної спрямованості особистості, оскільки мотиваційно-ціннісна сфера дорослої людини формується насамперед у діяльності, що має переважно професійне спрямування» [1, с. 57]. На нашу думку професійна спрямованість характеризується ставленням фахівця до професійних обов'язків, відображається у його бажанні вдосконалювати власний професіоналізм, задовольняти особистісні, матеріальні та духовні потреби, займаючись виконанням професійних дій. Професійна спрямованість передбачає внутрішнє прийняття людиною морально-ціннісних орієнтацій особистості і свідоме виконання нею завдань професійної діяльності, відповідальне ставлення до діяльності, сформованість професійних настанов.

Як стверджувала Н. Шевченко, професійна спрямованість у діяльності психологів виконує такі функції: мотиваційну, що визначає найбільш зручний напрям професійної діяльності психолога; організаційну – передбачає відбір найбільш ефективних способів і прийомів професійної діяльності психолога; проектувальну, яка полягає у моделюванні психологом професійної діяльності; змістову та творчу, за допомогою яких психолог розвиває вміння креативні дії; розвивальну – спонукає психолога до зміни та перебудови власної діяльності [6]. Спираючись на структурне бачення особистості як складної динамічної системи, запропоноване В. Семиченко, можна припустити, що внутрішніми чинниками професійної спрямованості психолога постають такі його якості як:

готовність до особистісного зростання (система стимуляції), цілісність його Я-концепції (система стабілізації), розвинуті навички саморегуляції (система саморегуляції) та рефлексивні здібності (система індикації) [5].

Встановлено, що серед науковців відсутня єдність у трактуванні змісту поняття «професійна спрямованість психологів». Нами на основі теоретичного аналізу, узагальнення й систематизації наукових джерел визначено, що професійну спрямованість психологів слід розуміти як інтегральну якість психолога як фахівця, що являє собою послідовно організовану систему професійно значущих мотивів, інтересів і морально-ціннісних орієнтацій, які характеризують: успішність оволодіння професією, ефективність виконання професійних обов'язків та активність професійного зростання і підвищення професіоналізму. Зміст професійної спрямованості психолога становлять складові мотиваційно-ціннісної сфери. Вони характеризують професійну позицію особистості практикуючого психолога: його потреби, настанови, інтереси, мотиви, ціннісні орієнтації. У структурі професійної діяльності професійна спрямованість виконує функції: активізації, координації та інтеграції. Формування, розвиток та удосконалення професійної спрямованості можна розглядати як важливу складову професійного становлення психологів, оскільки ця спрямованість виступає внутрішнім джерелом професійного і особистісного зростання їх як суб'єктів діяльності.

З метою визначення особливостей професійної спрямованості психологів під час війни, нами була проведена дослідно-експериментальна робота: на основі вибірки респондентів із практикуючих психологів проведено анкетування. Зважаючи на те, що стандартизований опитувальник щодо встановлення особливостей професійної спрямованості психологів під час війни – відсутній, нами було складено власний комплексний діагностичний інструментарій, що включив наступні психодіагностичні методики: методика діагностики професійної спрямованості (орієнтаційна анкета Б. Басса); методика діагностики мотивації психологів (визначення провідного типу мотивації) [7, с. 59]; методика «Опитувальник професійної деформації» (розробник В. Медведєв); методика «Діагностика самооцінки психічних станів» Г. Айзенка. Відповідно до рівня сформованості професійної деформації отримано такі дані: початковий рівень професійної деформації «в основному утворилася» – у 78,38% респондентів; «повністю утворилася» у 21,62%; психологів, у яких професійна деформація на стадії утворення за даними діагностування –

не встановлено. За результатами діагностики також виявлено, що у психологів наявні такі неадаптивні психічні стани як: агресія (висока – 32,43%, середня – 48,64%, низька – 18,93%), фрустрація (висока – 32,43%, середня – 64,84%, низька – 2,7%), тривожність (висока – 67,56%; середня – 27,03%, низька – 5,41%), ригідність (висока – 18,88%, середня і низька – 40,56% відповідно). Визначені основні прояви професійної деформації: упереджене ставлення; виконання професійної ролі поза професійною діяльністю; професійне огрубіння; зміни в образі «Я». Узагальнено, що у психологів сформована та чи інша стадія початкової професійної деформації. Встановлено тенденцію до змін у зростанні показників професійної деформації респондентів на всіх стадіях і рівнях її формування.

За результатами експериментального дослідження можна констатувати, що поява професійної деформації є специфічною особливістю професійної спрямованості психолога під час війни. У психологів, що працюють під час війни спостерігаються такі характерні прояви професійної деформації як: втрата мотивації до надання психологічних послуг, накопичення незадоволеності, поява депресивних форм поведінки. За результатами проведеного аналізу, нами узагальнено та виокремлено такі напрямки запобігання проявам професійних деформацій у психологів під час війни, які впливають на їх професійну спрямованість: сприяти організації системного професійного зростання через професійно орієнтовані тренінги та вебінари; допомагати психологам зміцнювати їхні ресурси стресостійкості, що пов'язані із професійною діяльністю; організувати професійну взаємодію, яка б була спрямована на корекцію професійних відносин, через самопрезентацію в середовищі професіоналів.

Література:

1. Дідух М. М. Професійна спрямованість як динамічна якість особистості. *Юридична психологія*. 2020. № 1(28). С. 56–64. <https://doi.org/10.33270/03212801.56>
2. Дубінчук О. С. Дидактичні основи профілювання природничо-наукової підготовки учнів зі змісту математичної освіти в професійно-технічних училищах. *Педагогіка* : наук. метод. збірник Київ : Педагогічна думка, 1993. 220 с.

3. Кашканова Г. Г. Ігрові форми навчання загально технічним дисциплінам як засіб формування професійної спрямованості студентів : монографія. Вінниця : ВНТУ, 2012. 124 с.

4. Приходько Ю. О., Юрченко В. І. Психологічний словник-довідник : навч. посіб. Київ : Каравела, 2012. 328 с.

5. Семиченко В. А. Психологія особистості. Київ : Видавець Ешке О. М., 2001. 427 с.

6. Шевченко Н. Ф. Особливості трансформаційних змін у смисловій сфері фахівців на початковому етапі професіоналізації. *Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди*. 2015. Вип. 50. С. 346–354.

7. Щербакова І. М. Психологія праці: теоретичні і методологічні основи наукових досліджень : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.]. Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2014. 144 с.